

Memorandwm Esboniadol ar gyfer Gorchymyn Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 (Diwygio Atodlen 6) 2026

Paratowyd y Memorandwm Esboniadol hwn gan Grŵp Addysg, Diwylliant a'r Gymraeg ac fe'i gosodir gerbron Senedd Cymru ar y cyd â'r is-ddeddfwriaeth uchod ac yn unol â Rheol Sefydlog 27.1.

Datganiad yr Ysgrifennydd Cabinet

Yn fy marn i, mae'r Memorandwm Esboniadol hwn yn rhoi darlun teg a rhesymol am effaith ddisgwyliedig Gorchymyn Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 (Diwygio Atodlen 6) 2026.

Mark Drakeford AS

Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid a'r Gymraeg

10 Chwefror 2026

1. Disgrifiad

- 1.1 Mae Gorchymyn Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 (Diwygio Atodlen 6) 2026 ('y Gorchymyn') yn diwygio Atodlen 6 i Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011 ('y Mesur') sy'n nodi:
- (i) y cyrff (y cyfeirir atynt fel "personau" yn y Mesur) sy'n agored i orfod cydymffurfio â safonau'r Gymraeg ('safonau'); ac
  - (ii) y dosbarthiadau o safonau a allai fod yn gymwys i bob corff.
- 1.2 Mae'r Gorchymyn yn ymdrin â mewnosod corff ychwanegol yn Atodlen 6 i'r Mesur.

2. Materion o ddiddordeb arbennig i'r Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad

- 2.1 Mae gorchymyn i ddiwygio Atodlen 6 i'r Mesur ('Atodlen 6') yn debygol o gael ei wneud o bryd i'w gilydd er mwyn cynnwys newidiadau i statws cyrff, dileu cyrff nad ydynt bellach yn bodoli neu fewnosod cyrff newydd, i sicrhau y caiff Gweinidogion Cymru wneud safonau yn benodol gymwys iddynt.
- 2.2 Fel y nodir ym mharagraff 3.1 isod, gall Gweinidogion Cymru ond diwygio Atodlen 6 i gynnwys corff (neu gategori o bersonau) os yw'r corff hwnnw (neu gategori o bersonau) yn dod o fewn un neu ragor o'r categorïau yn Atodlen 5 i'r Mesur. Mae Cartrefi Cymunedol Cymru yn cael ei ychwanegu at Atodlen 6 drwy'r Gorchymyn hwn, fel corff, sydd ym marn Gweinidogion Cymru, yn dod o fewn categori 8 i Atodlen 5 o'r Mesur – Personau sy'n cydsynio i gael eu pennu yn Atodlen 6.

3. Cefndir deddfwriaethol

- 3.1 Mae adran 35 o'r Mesur yn galluogi Gweinidogion Cymru, drwy orchymyn, i ddiwygio'r tabl yn Atodlen 6 fel bod colofn 1 o'r tabl yn cynnwys:
- (i) person sy'n dod o fewn un neu ragor o'r categorïau yn Atodlen 5, neu
  - (ii) categori o bersonau, y mae pob un ohonynt yn dod o fewn un neu ragor o'r categorïau yn Atodlen 5.
- 3.2 Mae adran 38 o'r Mesur yn galluogi Gweinidogion Cymru, drwy orchymyn, i ddiwygio'r tabl yn Atodlen 6 fel bod colofn 2 o gofnod corff (neu gofnod "categori o bersonau") yn cynnwys cyfeiriad at un neu ragor o'r canlynol:
- (i) safonau cyflenwi gwasanaethau,
  - (ii) safonau llunio polisi,
  - (iii) safonau gweithredu, a
  - (iv) safonau cadw cofnodion.
- 3.3 Mae'r Gorchymyn hwn yn diwygio Atodlen 6 drwy fewnosod Cartrefi Cymunedol Cymru a phennu dosbarthiadau o safonau yng ngholofn 2.
- 3.4 Mae'r Gorchymyn hwn yn ddarostyngedig i gymeradwyaeth Senedd Cymru.

4. Diben y ddeddfwriaeth a'r effaith y bwriedir iddi ei chael

- 4.1 Cadarnhaodd y Mesur statws swyddogol y Gymraeg yng Nghymru a chreu fframwaith deddfwriaethol newydd ar gyfer yr iaith. Mae pennu safonau ac awdurdodi Comisiynydd y Gymraeg ('y Comisiynydd') i'w gwneud yn ofynnol i gyrrff gydymffurfio â'r safonau hynny yn gam allweddol yn y gwaith o roi effaith i'r Mesur.
- 4.2 Mae Atodlen 6 yn nodi'r cyrff a'r categorïau o bersonau sy'n agored i orfod cydymffurfio â safonau. Mae'r Mesur hefyd yn darparu ar gyfer personau sydd yn cydsynio i gael eu cynnwys yn Atodlen 6.
- 4.3 Fel rhan o'r broses o baratoi'r Gorchymyn hwn, mae Gweinidogion Cymru wedi ystyried a yw Cartrefi Cymunedol Cymru yn dod o fewn un neu ragor o'r categorïau yn Atodlen 5 a phriodoldeb cynnwys y corff yn Atodlen 6. Mae Gweinidogion Cymru wedi'u bodloni ei fod.
- 4.4 Mae'r Gorchymyn yn mewnosod Cartrefi Cymunedol Cymru yn Atodlen 6 a bydd yn diweddarau'r rhestr o bersonau yn Atodlen 6 i adlewyrchu'r newidiadau.
- 4.5 Nid yw'r Gorchymyn hwn yn gosod unrhyw ddyletswyddau yn uniongyrchol ar y corff. Cyn ei bod yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safonau, mae'n rhaid bodloni nifer o amodau. Mae'r rhain wedi'u nodi yn adran 25 o'r Mesur. Un amod o'r fath yw bod yn rhaid i Weinidogion Cymru wneud safonau yn benodol gymwys i'r corff neu'r categori o bersonau drwy Reoliadau. Yn ogystal, bydd yn rhaid i'r Comisiynydd roi hysbysiad cydymffurfio i'r corff sy'n nodi pa safonau (ac ym mha amgylchiadau neu ardaloedd y mae'n rhaid i'r corff gydymffurfio â nhw. Bydd yr hysbysiad cydymffurfio hefyd yn nodi'r dyddiad y mae'n rhaid i'r corff gydymffurfio. Ni ellir ei gwneud yn ofynnol i'r cyrff hyn gydymffurfio â safonau hyd nes y bodlonir yr amodau a nodir yn adran 25 o'r Mesur ac y cynhelir ymgynghoriad ar yr hysbysiad cydymffurfio (yn unol ag adran 47).
- 4.6 Bydd y Gorchymyn yn galluogi Gweinidogion Cymru i ddiwygio Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 2) 2016 drwy Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 10) 2026, fel y gellir gwneud safonau yn benodol gymwys i Cartrefi Cymunedol Cymru. Unwaith y bydd safonau wedi'u gwneud yn benodol gymwys i gorff mewn Rheoliadau, yna mae'r Comisiynydd wedi'i awdurdodi i roi hysbysiad cydymffurfio i'r corff hwnnw sy'n nodi pa safonau y mae'n ofynnol iddo gydymffurfio â nhw.

Apelio

- 4.7 Bydd y corff yn gallu herio'r gofyniad i gydymffurfio â safon benodol ar sail p'un a yw'n rhesymol ac yn gymesur disgwyl iddo wneud hynny. Yn y lle cyntaf, bydd y corff yn gallu cyflwyno her i'r Comisiynydd. Os yw am herio penderfyniad y Comisiynydd, gellir apelio i Dribiwnlys y Gymraeg, ac yna i'r Uchel Lys.

Sanctsiynau

4.8 Y Comisiynydd fydd yn gyfrifol am fonitro cydymffurfiaeth â'r safonau. Mewn achosion lle bydd y Comisiynydd yn penderfynu bod corff wedi methu â chydymffurfio â safon, gall gymryd camau gorfodi. O dan y Mesur, gall camau gorfodi amrywio o lunio argymhellion neu roi cyngor i gorff, i orfodi cosb sifil nad yw'n fwy na £5,000.

5. Risgiau os na chaiff y Gorchymyn ei wneud

5.1 Oni bai bod corff sy'n perthyn i un neu ragor o'r categorïau yn Atodlen 5 i'r Mesur hefyd wedi'i gynnwys yn Atodlen 6, ni fydd Gweinidogion Cymru yn gallu gwneud safonau yn benodol gymwys iddynt. Bydd hyn yn golygu na fydd y Comisiynydd yn gallu ei gwneud yn ofynnol i'r corff gydymffurfio â safonau.

5.2 Gallai hyn arwain at wireddu'r risgiau canlynol:

- Methu â rhoi elfen allweddol o'r Mesur ar waith. Hynny yw, cyflwyno'r system safonau ac awdurdodi'r Comisiynydd i'w gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safonau.
- Bydd anghysondeb o ran y dyletswyddau a osodir ar gyrff yn yr un sectorau.
- Bydd pobl yn ansicr ynghylch pa wasanaethau y gallant ddisgwyl eu derbyn yn Gymraeg. Bydd yr ansicrwydd yn parhau os na chaiff y Gorchymyn hwn ei wneud i ganiatáu i safonau gael eu gwneud yn benodol gymwys i gyrff sy'n dod o fewn un neu ragor o'r categorïau yn Atodlen 5 i'r Mesur.
- Ni fydd cyrff sydd â Chynllun Iaith Gymraeg o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993 yn trosglwyddo i'r system safonau.

6. Ymgynghori

6.1 Cynhaliodd Gweinidogion Cymru ymgynghoriad ar y cynnig i ychwanegu Cartrefi Cymunedol Cymru at Atodlen 6, ar yr un pryd ag ymgynghoriad ar gynigion ynghylch Landlordiaid Cymdeithasol Cofrestredig. Cynhaliwyd ymgynghoriad cyhoeddus rhwng 24 Mehefin 2025 a 16 Medi 2025. Gellir gweld crynodeb o'r ymatebion drwy ddilyn y ddolen ganlynol: <https://www.llyw.cymru/rheoliadau-safonau-gymraeg-landlordiaid-cymdeithasol-cofrestredig>.

6.2 Mae Atodlen 6 yn nodi'r cyrff a'r categorïau o bersonau sy'n agored i orfod cydymffurfio â safonau. Mae'r broses o'i gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safonau yn rhoi nifer o gyfleoedd i gorff gymryd rhan yn y broses a chodi unrhyw bryderon sydd ganddo.

6.3 Cyn rhoi hysbysiad cydymffurfio i'r corff, rhaid i'r Comisiynydd ymgynghori ag ef yn unol ag adran 47 o'r Mesur (oni bai bod y Comisiynydd yn fodlon

bod hynny wedi digwydd eisoes neu bod y corff wedi cael y cyfle i gyfrannu at ymgynghoriad ar y mater fel rhan o ymchwiliad safonau).

6.4 Mae Cartrefi Cymunedol Cymru yn ymwybodol o'r broses ar gyfer gwneud safonau.

7. Asesiad Effaith Rheoleiddiol

7.1 Mae'r Gorchymyn hwn yn gysylltiedig â Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 10) 2026. Mae'r Rheoliadau yn ychwanegu Cartrefi Cymunedol Cymru at Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 2) 2016.

7.2 Mae'r Gorchymyn hwn yn diweddarau'r Mesur i gynnwys Cartrefi Cymunedol Cymru. Nid yw diweddarau'r Mesur, ynndo'i hun, yn arwain at unrhyw gostau a manteision ychwanegol. Dim ond trwy ddiwygio Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 2) 2016 a rhoi hysbysiadau cydymffurfio y bydd disgwyl i'r corff gydymffurfio â safonau, gan greu costau a manteision. Felly, paratowyd un Asesiad Effaith Rheoleiddiol i gyd-fynd â'r Gorchymyn hwn a Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 10) 2026. Mae hyn yn unol â'r polisi a nodir yng Nghod Asesiad Effaith Rheoleiddiol Gweinidogion Cymru ar gyfer is-ddeddfwriaeth.

7.3 Gellir gweld yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol drwy ddilyn y ddolen ganlynol: <https://senedd.cymru/chwilio/?orderAlias=sortByDateNewestFirst&category=Laid%20Documents>.